

Csáji László Koppány

A jog, az erkölcs és a hit erőterei

Bizonyára az állatvilágban is vannak szabályok, az ember azonban szeret tobzódni bennük, irányítani létrejöttüket. Társadalmi létünk óhatatlanul szabályokat követel – nagy kérdés azonban, hogy kik alkotják azokat. A *jogalkotó* elméletileg lehet egy vagy néhány ember, maguk a társadalmak, csoportok – vagy akár az Isten... Ezt felismerve, már az ókori római jogban szétválasztották a *ius* (jog), *fas* (szakrális normák) és *mos* (erkölcs, nemzeti szokások) körét. A társadalmak azóta mintha ezek erőterében formálódó diskurzus-galaxisok lennének. A társasjátékoktól a családi, falusi, állami és államközi szabályokig normáink mind azon a dilemmán alapulnak, hogy mennyi teret engedünk a változó résztvevők „önkéntelen” szokásainak, mennyit a szerveződés (szervezet) intézményeinek – és hol legyen a szakrális hatalom helye. Megannyi kísérlet (változat) született, hogy definiálják, szétválasszák, becsatornázzák ezeket. Az erkölcs sokszor zavarta a szakralitást és a jog szféráját, mert folklór jellegű, lokális vagy csoportszintű szabályozások sokasága, inkoherens, alulról jövő diskurzus. A modernitásban még ennél is komolyabb kérdés lett, hogyan zárjuk ki az addig előszeretettel elsőre törekvő szakralitást – más szóval: hogyan lehetne magát a társadalmat, vagy még inkább a jogot, a Szent köntösébe öltöztetni. Minden szerveződés – legyen az egy „ideálisnak” vélt kis közösség, egy transz-lokális hálózat vagy tömegtársadalom – diskurzusai óhatatlanul igazságokat, normákat termelnek. A csoportok működésének alapja az, hogy kik válnak legitimé (normaalkotóvá), és hogyan irányítják a diskurzusokban megteremtett valóságot – ez a kortárs *critical discourse analysis* (CDA) irányzat alap gondolata. Az állam a jogot (*ius*), a kisebb csoportok általában az erkölcsöt (*mos*), a vallási mozgalmak a szakralitást (*fas*) legitimációját preferálják. Pedig mindhárom a társas létünkhöz szükséges Norma (rend-éhség) más-más arca. A modernitásban frivol módon a szekularizáció (a *fas* bebörtönzése) lett a jog megdicsőülésének (szakralizálódásának) eszköze; majd az erkölcs helyére is szemet vetett. A nemzetközi és nemzeti jogok egysíkúvá váltak: legitimnek a társadalommal összetévesztett nemzeteket képzeltek el, és nem az erkölcsöt, főleg nem Istent. A munkajog a feudális jobbágyság jogi szabályozásának folytatása lett, a parlamentáris demokrácia (mint az egyedül üdvözítő „jogállam”) pedig szent szférákba emelkedett. Pedig a kérdés továbbra is az: mennyire fogadjuk el az erkölcsöt mint nehezen irányítható társadalmi szabályképző alapot, mennyiben delegáljuk e lehetőséget magasabb szervezeti egységeknek (köz-igazgatásnak); és a jog mennyiben helyettesíti Istent? A legtöbb mai jog megpróbálja teljesen átvenni az erkölcs és a szent normák helyét. Kisebb és nagyobb csoportokban is ez zajlik: a legitim vezetők és szabályok kitermelésekor a szerveződés zavartan fészkelődik: hogyan rögzítsék a jogalkotási lehetőséget magukhoz. A szakralitás diszkreditálásával az erkölcs is támasz

nélkül maradt, minimalizálódott a „ne tégy olyat másnak, amit magadnak nem kívánsz” elvre. A jog (állami, uniós, nemzetközi jog) tolokodó diskurzusában úgy érezhetjük: az Isten rangjára helyezett pluralizmus végleg maga alá gyűrte az erkölcsöt (bocsánat: erkölcsöket) és a szakralitás(oka)t. Az erkölcsök, hitek a rájuk erőltetett, kötelező sokféleség miatt önmagukat és egymást is felemészítik. A szakralitás és az erkölcs iránti nosztalgia azonban egyre új utakon szivárog be közénk: posztmodern frusztrációink (pl. az atomizálódástól, globalizációtól való rettegés) e hiányérzet szindrómái. Mégis a jog malmára hajtják a vizet, hiszen a jog segítségével kiáltunk: egyedül a jog(állam) hivatott szabályozni a társadalmakat! Vagy mégsem? A jog se nem erkölcs, se nem Isten – ez a felismerés már a természetjogon töprengőket is örületbe kergette.

SZELLŐ